

חיי דעת

לימודי דעת
LIMUDEI DAAT
ללמוד • לדעת • להתקדם

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת | מרכז ללימודי הלכה

בגליון השבוע

עלון מס'

96

הלכות שבת • דין השמעת קול בשבת

הלכות דעת ודין • ביטוח חיים - נידונים הלכתיים. מאת הדיין הרב יצחק צבי אושינסקי שליט"א

אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להוועץ במורה הוראה.

הלכות שבת

האם מותר לנגן בכלי שיר לצורך שמחת חתן וכלה?

חז"ל אסרו להשמיע קול בכלי שיר [אפילו באותם שאינם פועלים ע"י חשמל שאותם הפועלים ע"י חשמל אפשר שיש בזה איסור מן התורה] (שו"ע סי' של"ח ס"א). ואפילו לצורך שמחה של מצוה כגון נישואין או לכבוד התורה אסור (עי' מ"ב סי' של"ט ס"ק ח).

מה הדין בהקשה על הדלת?

בגמ' במסכת עירובין (דף ק"ד ע"א) מובא שאסור להוליד קול בשבת, ונחלקו עולא ורבה על איזה קול מדובר. דעת עולא שכל השמעת קול [שלא בפה] אסורה ואפילו השמעת קול שלא בדרך שיר. ודעת רבה, שלא נאסר אלא השמעת קול בדרך שיר בלבד, אבל השמעת קול שלא בדרך שיר מותרת.

ולמעשה דעת רוב הראשונים לפסוק כרוב וכן פסק בשו"ע (שם), אבל הר"ח פסק כעולא וכן פסק הגר"א. וכתב הביאור הלכה (סי' של"ח ד"ה אבל), שהעולם נוהגים להקל בזה כדעת השו"ע.

ומשום כך מותר להקיש בדלת ע"מ שישמעו אותו ויפתחו לו את הדלת. אולם אין להקיש בקצב מסוים או בדרך של קול נעימה (שו"ע שם).

האם מותר כמו"כ לצלצל בפעמון שבדלת?

זה פשוט שבפעמון חשמלי אסור להשתמש בשבת, וכל הנידון הוא במקומות שמוחקן בהם פעמון מכני.

כתב הרמ"א (סי' של"ח ס"א), "ואסור להכות בשבת על הדלת בטבעת הקבוע בדלת, אע"פ שאינו מכוון לשיר, מכל מקום הואיל והכלי מיוחד לכך אסור". אולם כתב בביאור הלכה (ד"ה הואיל), שאין הדבר אסור אלא משום שנראה כעובדין דחול, ומשום כך במקום הדחק כגון שאינו יכול להיכנס לבילה לישון, אפשר להקל ולהשתמש בפעמון זה משום כבוד השבת.

ועיין בשו"ת שבט הלוי להגאון ר' שמואל הלוי וואזנר שליט"א (ח"ט סי' ע"ו אות א'), שמצדד להקל בזמנינו שכל השבוע רגילים להשתמש בפעמון חשמלי והוא רוצה לעשות פעמון מכני מיוחד לצורך שבת, שמותר להשתמש בו בשבת ובלבד שיכתוב עליו שזה מיוחד לשבת קודש, והטעם שבאופן זה אינו דומה לעובדין דחול

דבר העורך

שתולים בבית השם בחצרות אלוקינו יפריחו.

בימים אלו נערך בארצות הברית 'סיום' מיוחד במינו. סיום מסלולי הלימוד של לימודי דעת, אליו מתקבצים מדי שנה עשרות לומדים מרחבי ארה"ב ומחוצה לה, למספר ימי עיון והעמקה בחומר הנלמד, כשבסימום עומדים הם בכור המבחן וזוכים לתעודת סמיכה מאת רבני הארגון שליט"א.

בכל פעם מחדש אנו עומדים נפעמים מול אותם אנשים, המקדישים מזמנם היקר ללימוד הלכה בעיון. אנשים אינטלקטואלים בעלי השכלה כללית רחבה ושלל תארים, שכאשר הם באים לרגע הזה הם אומרים בפה מלא זהו הרגע המאושר בחיינו, ערכה של התעודה הזו גדול לאין ערוך מכל דיפלומה בה התכבדנו עד היום. לראות את הברק בעיניים בעת קבלת התעודה, ואת האושר שלהם עם בני משפחותיהם בהגיעם לרגע הגדול, זה הדבר הנותן לנו תחושת סיפוק ושליחות, יותר מכל דבר אחר.

כל מי שנטוע בעולמה של תורה, יכול להאציל ולהקריין על כל סביבתו, בבחינת 'שתולים בבית השם - בחצרות אלוקינו יפריחו', כל מי שעיקרו שתול בבית השם, יכול נופו להאציל ולהפריח בחצרות אלוקינו.

וזאת ברכתנו להם, בריחוק מקום וקירוב הלבבות, מכאן, מארץ חמדת אבות, בשם כל רבני ולומדי מרכז לימודי דעת. אשריכם שזכיתם לעמוד בכבוד במשימה הגדולה שנטלתם על עצמכם, ולהתעטר בכתרה של תורה. יהי רצון שתעלו עוד מעלה מעלה, ותזכו להפיץ אורה של תורה והלכה במקומות מושבותיכם.

והברכה אחת היא, לכל העושים במלאכה, ה"ה רבני מרכז לימודי דעת והעומדים בראשו, הרב פישל טוד הי"ו מלייקווד ארה"ב, והרב דוד אנגל הי"ו מישראל, שיזכו עוד רבות בשנים להרבות תורה והלכה בישראל, עדי נזכה לקיום הנבואה, ומלאה הארץ דעה את השם כמים לים מכסים. אכי"ר.

שלכם, בברכה נאמנה

העורך

הלכות שבת - המשך

שהרי לא רגילים להשתמש בזה ביום חול כלל.

מה דין פעמונים התלויים בכתר של ספר התורה?

נחלקו הפוסקים בדין זה. שיש אומרים שהדבר אסור, מכיון שפעמונים אלו הינם כלי המיועד להשמעת קול, ובכלי המיועד להשמעת קול אסור אפילו אינו עושה קול שיר אלא קול סתם. ויש אומרים שהדבר מותר מכמה טעמים (שיש בזה צורך מצוה שישמעו הקהל ויקומו, ועיין בספר שש"כ פרק כ"ח הערה צ"ד שדעת הגרש"ז אייערבך זצ"ל שטעם זה אינו שייך בזמנינו שכל הקהל רואים את הוצאת ספר התורה מהארון, ועוד טעם שאין כוננת המחזיק את ספר התורה להשמעת קול, ועיין בזה במ"ב סי' של"ח ס"ק ו' ובשער הציון ס"ק ז' שהאריכו בזה).

ומסקנת המ"ב (סי' של"ח ס"ק ו') שלכתחילה אין לעשות כן בשבת, אבל במקומות שנהגו היתר בזה אין למחות בידם. ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ס"א אות ד') שכתב, שכל זה בפעמונים גדולים קצת ששומעים את קולם, אבל בפעמונים קטנים שכמעט אין שומעים אותם ואין נעשים אלא לנוי בעלמא, פשוט שמותר לכו"ע.

שימוש בצעצועים המשמיעים קול בשעת המשחק

יש לחלק בזה בין גדולים לקטנים, שגדול אסור לו לשחק במשחק כזה בשבת, משום

שהוא כלי המיועד להשמעת קול ואסור להשתמש בו אפילו אם הוא משמיע קול סתמי שאינו של שיר [אלא א"כ ישנה אפשרות לשחק בזה באופן שלא משמיע קול, שאז מותר לשחק בו ובלבד שלא ישמיע קול] (ספר ארחות שבת פרק כ"א סעיף כ"ג).

אבל מותר לתת לקטן משחק כזה לשחק בו בשבת (שש"כ פרק ט"ז סעיף ג' בשם הגרש"ז אייערבך זצ"ל, ועיין בזה עוד בספר ארחות שבת פרק כ"ד סעיף ט"ו, ושם בהערה מ"ב).

האם מותר למחוא כפיים בשבת?

כתב השו"ע (סי' של"ט סעיף ג') שאסור להכות כף אל כף, והטעם משום גזירה שמא יתקן כלי שיר (ועי"ש ברמ"א ובמ"ב ס"ק י').

אולם כל זה כשעושה כן בדרך שיר, אבל אם מכה כף אל כף בחוזקה שלא כדרך שיר אלא כגון שרוצה להעיר את חברו משנתו וכדו', מותר (מ"ב שם ס"ק ט', ועיין מ"ב סי' של"ח ס"ק א').

וביום "שמחת תורה" מותר למחוא כפיים בשעה ששרים לכבוד התורה, משום כבוד התורה, אמנם אין זה היתר לכל דבר מצוה כגון לשמחת חתן וכלה, אלא רק לכבוד התורה בלבד. וגם לכבוד התורה מותר רק מחיאת

כפיים וריקוד, אבל ניגון בכלי שיר אסור (מ"ב סי' של"ט ס"ק ח').

ולמחוא כפיים בשינוי כגון שמכה את אחורי ידו על כף ידו השנייה מותר בכל אופן.

מה דין השמעת קול שריקה וכדו' בפיו?

השמעת קול שריקה בפיו בשבת לא נאסרה, אפילו אם משמיע קול שירה (ורמ"א סי' של"ח סעיף א', ומ"ב ס"ק ג'). [ומביאים בשם החזו"א שכהיום גם ביום חול אין ראוי לשרוק בפיה, שזה נחשב "פריצותא" (ספר ארחות שבת פרק כ"א הערה ס' מהגר"ש אייערבך שליט"א)].

האם מותר לרקוד בשבת?

כתב השו"ע (סי' של"ט סעיף ג') שאין מרקדין בשבת, והטעם משום גזירה שמא יתקן כלי שיר. ואיסור זה הוא גם בשמחה של מצוה, ולא הותר בזה אלא בשמחת תורה שמרקדין לכבוד התורה (מ"ב ס"ק ח').

ובענין מה שיש נוהגים לאחר "שבע ברכות" וכדו' לרקוד במעגל רקידה שהיא דרך הילוך, יש לדון בזה מכמה טעמים, וכל אחד יעשה שאלת חכם. ■

גליון זה הוקדש ע"י הלומד היקר

יוסף זוקין הי"ו

מברזיל

לרפואתם של

שמואל בן נחמה דינה

שאול אליהו בן חנה רבקה

חיים דוד בן מסודי

חיים בן חוה

זכות לימוד התורה תעמוד להם לרפואה שלימה בקרוב
 בתוך שאר חולי ישראל אכי"ר

דעת ודין

מאת הדיין הרב יצחק צבי אושינסקי שליט"א

ביטוח חיים - נידונים הלכתיים

מאמר זה ידון בשאלת חלוקת כספי ביטוח חיים המתקבלים ע"י חברת הביטוח לאחר פטירתו של בן משפחה. האם נדון תשלומים אלו כירושה ויחולו עליהם כל דיני ירושה כגון פי שניים לבכור או מניעת ירושה מהבת, או שמא הרי הם כתשלומים למשפחת הנפטר ויחלקו בהם בני המשפחה בשווה.

מקור הדיון בשאלה זו הוא מהגרמא בבא קמא מב ע"ב: "ת"ר והמית איש או אשה, אמר ר"ע וכו' אלא להקיש אשה לאיש, מה איש נזקיו לירושיו אף אשה נזקיה לירושיה וכו'". אמר ריש לקיש לא אמר אלא בכופר הואיל ואין משתלם אלא אחר מיתה והווי ליה ראוי ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". מחדש ר"ע שאת הכופר משלם לירושיה הניזק, למרות שאין הכופר משתלם אלא רק לאחר מיתת הניזק.

ויש לדון, האם תשלומי כופר הניתנים לירושיה המת דינם כירושה ולכן מועברים לירושיו (דהיינו שחיוב הדמים הוא לנהרג ורק משום העדרו ניתנים לירושיו), או שמא צוותה התורה להעביר תשלומי הכופר לירושיה המת למרות שאין דין ירושה בתשלומים אלו. וראה במנחת חינוך (מצוה גא), ששיטתו משמע, אין תשלומי הכופר לירושיה המת מכח דין ירושה, אלא היא חידוש מיוחד של התורה שתשלומי הכופר יינתנו לירושיה המת. לעומתו נראה מדברי הקצות החושן (חושן משפט, סימן תה ס"ק א) שדין תשלומי הכופר לירושיה המת נובע מדיני ירושה.

תשלומי פיצויים לירושיה הרוג

בשו"ת מהר"ם מלובלין (סימן פו) מובא מעשה בגוי שהרג ישראל והלכה אשת הנרצח ותבעה אותו בערכאות וחייבו את הרוצח בתשלומי פיצויים. לאחר מכן בא בעל חובו של הנהרג ותבע חובו מדמי הפיצויים ששילם הרוצח. המהר"ם שם מזכיר את דין הרא"ש (המובא גם בטור חושן משפט סימן קד), שאין בעל חוב נוטל בראוי כבמוחזק. תשלומי הפיצויים הם כ"ראוי" שהרי לא היו בירושתו בשעת מיתה. מכיון שכן, פוסק שם שלא יוכל בעל חוב לגבות חובו מתשלומי פיצויים אלו.

ולכאורה, אם תשלומים אלו ניתנים רק לקרובי הנפטר ואינם כדין ירושה, כיצד ניתן כלל לדון אודות גביית בעל חוב מכספים אלו, והרי אביהם הוא זה שחייב לבעל חוב ולא קרוביו, אלא מוכח מדבריהם שפיצויים אלו הינם בגדר ירושה לירושיה הנפטר, דהיינו כאילו הגיעו מאביהם הנרצח להם, ולכן יש לדון בזה האם בעל חוב גובה מכספים אלו חובו או לא (וכן כותב המבי"ט שם מפורש, שכספי פיצויים אלו יחולקו בין הירושים הזוכים בירושת המת מדין תורה).

נראה א"כ בנוגע לנידון דין אודות תשלומי ביטוח חיים, שגם תשלומי פיצויים אלו יש לדונם כירושה ולא רק כתשלום לקרובי המת החיים, ויש לדון בכספים אלו כל דיני הירושה (מניעת פי שנים מהבכור תהייה בכל אופן, שהרי אם הוי כירושה, הוי ראוי, וגם בכור אין נוטל חלק בכורתו מראוי, כמובא בשו"ע חושן משפט סימן רעה סעיף ג. ואם לא הוי כירושה, ממילא אין נוטל הבכור פי שנים, שהרי דין זה הוא מדיני ירושה). ראה זו מדברי הפוסקים מובאת בספר פתחי חושן הלכות ירושה פרק א הערה סד, אודות תשלומי פיצויים לאחר מיתה שהם כירושה.

מחלוקת האחרונים

במשנה למלך (הלכות מלוה פרק כא הלכה א) ישנה אריכות דברים אודות מעשה ביהודי שנרצח על ידי גוי ולו ארבע אחיות. עולה מדבריו שם שכספי הפיצויים שקבלו משפחת הנרצח הינם כירושה וכל הדיון הוא רק האם בעל חוב גובה מזה אם לא הוי ראוי, או שתהני תפיסתו משום שישנה מחלוקת האם גובה בעל חוב מראוי או לא. לעומתו, החזון איש (בבא קמא סימן י ס"ק טו בבירור בן נח שהרג ישראל) חולק על המשנה למלך וסובר שתשלומי פיצויים אלו לא הוי כירושה, משום שהוי רק כהסכם ליתן לירושים מכח דיני הערכאות אך לא הוי כירושה מכח זכות הנפטר. ע"פ הדברים דלעיל ניתן היה לומר שגם דין ביטוח חיים הניתן למשפחת המבוטח לאחר מותו תלוי במחלוקת זו, האם הוי כירושה ויחולו עליו כל דיניה, או שמא הוי רק כנתינה למשפחת הנפטר ולא מכח זכותו וירושתו של המת, וא"כ לא יחולו דיני ירושה בכספי הביטוח הנ"ל.

תשלומי ביטוח חיים - כירושה

אולם נראה שבתשלומי ביטוח חיים גם החזו"א יודה דהוי כירושה. הסבר הדברים הוא שיש לכאורה לדמות ביטוח חיים לקניה, שהרי אופן ההשתתפות בביטוח חיים הוא ע"י תשלומים חודשיים מגיל מסוים לחברת הביטוח. באותו כסף שמשלם המבוטח קונה הוא לכאורה את אותה זכות שאם יפטר מן העולם יינתן סך כך וכך למשפחתו, וקל להבין שלאחר שנפטר יועברו תשלומי הביטוח לירושיו בתמורה לתשלום ששילם ולזכות

חשוב לדעת

ברכת מרכז לימודי דעת שלוחה בזאת

ללומדים מרחבי ארה"ב המתכנסים בימים אלו
לכינוס השנתי לכבודה של תורה
לרגל סיום מסלולי הלימוד וקבלת תעודות הסמיכה

שאו ברכה מאת השם
להרבות חילים לתורה ולתעודה
עלו והצליחו ויהי השם עמכם

דעת ודין - המשך

לשם כך, אלא רק צווה ליורשיו ליתן, ג"כ אמרין ביה מצוה לקיים דברי המת. ונראה שכשכתב שמות המוטבים ויודעים היורשים למי העביר דמי הביטוח היו כצווה להם לתת ומצווה לקיים דברי המת).

בדרך כלל המציאות היא שאדם כותב בפוליסה את שמות בניו, בנותיו, אשתו וכד'. ע"פ המובא עולה שדין פוליסה זו אינה כדין ירושה אלא כמצוה לקיים דברי המת, ונמצא שיזכו כל המוטבים בחלק שווה מאותם תשלומי ביטוח חיים, בניס ונבנת יחדיו.

וראה גם בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סימן ט) שפסק שדמי ביטוח חיים ישולמו למוטבים שלהם צווה בחייו, ומבאר שדין המבוטח עם חברת הביטוח הוא כדין מלוה ולוה, שהמבוטח מלוה לחברה מעות שתשלם לאחר מותו, והוי כמלווה אדם לחברו על מנת שיפרע לפלוני ומתחייב לאותו פלוני אפי' בלא קנין. ואפי' אם נאמר שלא הוי כהלואה, שהרי סוף סוף דמי הביטוח הם הרבה יותר ממה שמלוה כביכול לחברה, בכל זאת יועבר הכסף למוטבים מצד מצוה לקיים דברי המת, והוי כהושלש. ■

רישום המוטבים בפוליסת הביטוח

הנוסח המופיע בפוליסת ביטוח חיים שלנו מסיט לכאורה את כל הדין לעבר נוסחת הפוליסה. המציאות כיום היא שבפוליסת הביטוח וכן בחסכונות בנק מסויימים מופיעים בדרך כלל שמות המוטבים שיזכו בדמי הביטוח או החיסכון בזמן שישלם הביטוח או הבנק את התחייבותו. א"כ נראה לומר שכאשר רשם שמות קרוביו שהם יזכו בתשלומים, הפקיע כספים אלו מדין ירושה ויחולקו הכספים לאותם מוטבים הרשומים בפוליסת הביטוח.

בדבר השאלה המהותית, איך תועיל כתיבת המוטבים בשטר הפוליסה כדי להפקיע הממון מדין ירושה. נראה לומר שמהני מדין מצוה לקיים דברי המת (דין זה מובא בשולחן ערוך חושן משפט סימן רנב סעיף ב), שאפי' בריא צווה ומת, מצוה לקיים דבריו. ואולם דין זה מותנה שם בכך שישליש המת הסך לשלש לשם כך. ויש לומר שסכום התשלומים הנמצא כעת ביד חברת הביטוח הוי כמושלש ע"י המת לטובת המוטבים הרשומים בפוליסה (וראה בש"ך ס"ק ז וכן בסמ"ע שם שאף שלא השליש

שקנה. אפי' אם נאמר שביטוח חיים אין משמעותו קניית זכות אלא רק התחייבות חברת הביטוח לשלם למוטבי המת תמורת התשלום ששילם בחייו (והתחייבות זאת נעשית ע"פ דין תורה באופן שחלה) בכל זאת נוכל לדון זאת כירושה, שהרי יורשים המוטבים את אותה התחייבות שהתחייבה חברת הביטוח לאביהם או קרובם (ויבא להלן שיש אומרים שהוי ממש כחוב).

אולם בנידון שהובא בפוסקים דלעיל אין העובדות כך. שם רק לאחר המיתה ניתנים תשלומי הפיצויים למשפחתו. תשלומים אלו, לשיטת החזון איש, אינם כירושה, שהרי כל מהותם שניתנו רק לאחר מיתתו כפיצוי למשפחתו, אך לא היו שייכים לנפטר ולא שילם עליהם וכד' כדי שנוכל לומר שהם שלו ואותם מוריש למשפחתו כירושה.

כדברינו ראיתי גם בספר פתחי חושן (הלכות ירושה, פרק א הערה סה) שכתב כדבר פשוט שתשלומי ביטוח חיים (שלא מצויין בו שמות המוטבים, וראה להלן) הוי כירושה לכל דיניה, והוי כראוי לגבי בעל חוב ובכור (לא הביא שם הראיה או הסברא לדבריו).

מרכז למודי דעת

מהיום תוכל לשלב למודי הלכה בתוך סדר היום העמוס שלך. הצטרף עוד היום לשעורי ההלכה מבית למודי דעת הנשלחים לאלפי בתים בארץ ובעולם ומביאים את הלומד לרמה גבוהה בידיעת הלכה.

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והיתר, שבת, עירובין, נדה, מקוואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיניות.
- הכנה מושלמת לבחינות ברבנות.
- מוכר לשנת שבתון

